

*Ziemię wzruszył,
a i pieniądzem obracał...*

*Nikotaj Kopernik
1473 - 1543*

W późnym średniowieczu krążyło wiele monet srebrnych o tak różnych wagach i próbach, że trzeba było być wybitnym ich znawcą, by móc bez straty posługiwać się tymi pieniędzmi. Rolę specjalistów pełnili „bankierzy”, zwani tak od słowa ‘banca’ (wł. ‘ławka’), którzy zajmowali się przede wszystkim wymianą monet.

...U Polaków niewiele mniejsza zachodzi potrzeba naprawy, czyli reformy monety, ponieważ w państwie kursuje prawie **siedemnaście rodzajów monet**, częścią dobrych, częścią lichych (lekkich), częścią fałszywych i podrobionych, częścią zmienionych, nie bez straty dla króla i ludności wielkiego uszczerbku.

Jost Ludwik Decjusz
„Traktat o biciu monety” (1526)

Z czego wynikała wielość i różnorodność?

- *Brak formalnych ograniczeń w przepływie pieniądza pomiędzy krajami, prowincjami.*
- *Wielość „nominałów”.*
- *Wielość emitentów (mennice suwerenów, komunalne, prywatne itp.).*
- *Różna stopa mennicza i waga monet jednego gatunku, a nawet tej samej emisji.*
- *Ciągły spadek wartości krążącego pieniądza spowodowany jego psuciem, zarówno przez władców wypuszczających monety, jak i ludzi, przez których ręce one przechodziły.*

Filip IV Piękny (1268-1314): *Nie możemy wierzyć ażeby był ktoś, kto by podawał w wątpliwość, że nie do nas jedynie, do naszego majestatu królewskiego, należy wyłącznie i za wszystkich w naszym królestwie prawo ustanawiania edyktów mennicznych, osiągnięcie z tego dochodu i bicie takiej monety i nadawanie jej takiego kursu, takiej ceny, jaką nam się tylko podoba i wydaje się dobrem dla naszego dochodu i zysku naszego.*

Jan II Dobry (1319-1364): *Wiem, że wyłącznie z naszego prawa królewskiego, w całym naszym państwie tylko do nas samych zależy bicie takiej monety, jakiej się nam podoba i dawanie im takiej ceny, jaką pragniemy.*

W strukturze obiegu monetarnego ówczesnej Rzeczypospolitej uczestniczyły trzy systemy: polski, litewski i pruski. Swobodnie kursowały również inne monety krajów ościennych, jak i rozmaitych miast i książąt, monety brandenburskie, pomorskie i inne.

W kraju funkcjonowała nie tylko dobra, ale w przeważającej mierze zła moneta, w części pochodzenia krajowego, w części zagranicznego: czeska, śląska, węgierska...

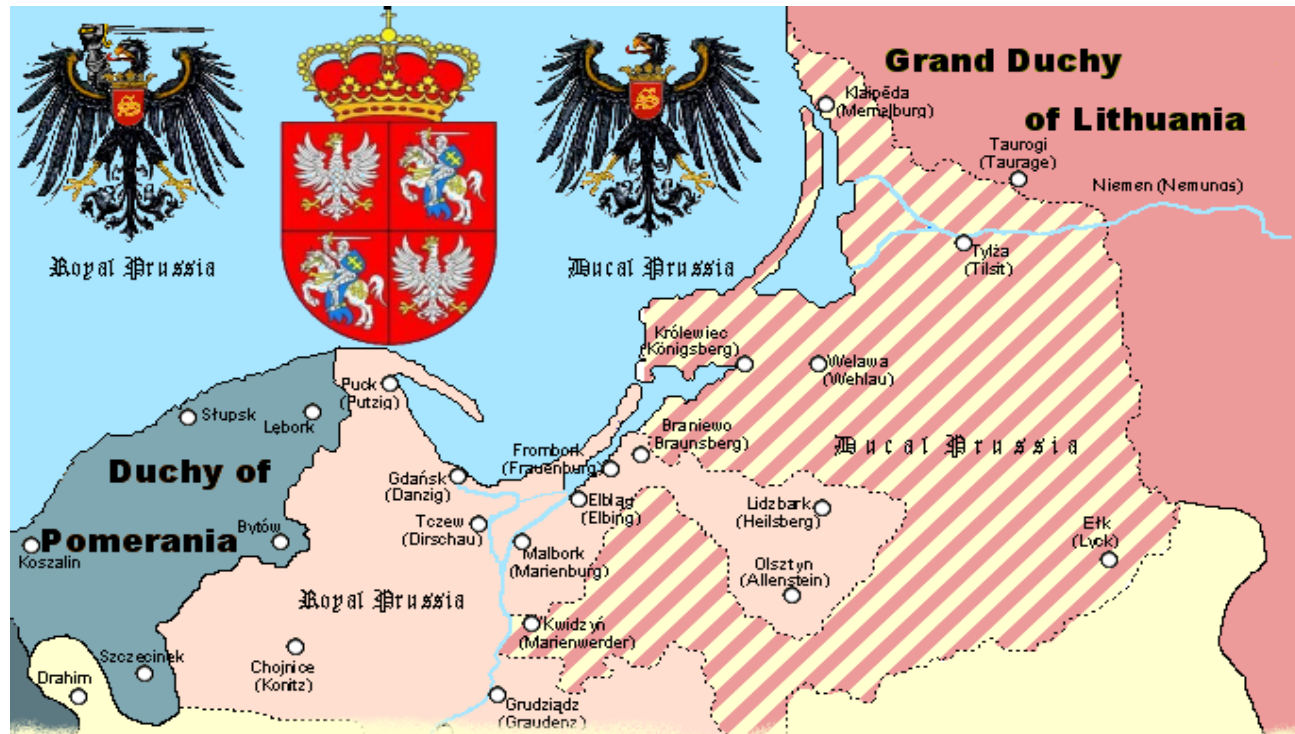

Do czasu reformy Zygmunta Starego (1526-1528) podstawę ówczesnego systemu pieniężnego Rzeczypospolitej stanowiła grzywna krakowska.

1 grzywna krakowska (ok. 197 g srebra) = 4 wiardunki = 24 skojce = 48 groszy = 96 półgroszy (kwartników).

Jednak stopa monet Wielkiego Księstwa Litewskiego różniła się od stopy menniczej monet polskich. Przeliczano grosze litewskie na polskie w stosunku 5:4.

W Prusach jednostką obrachunkową była grzywna chełmińska, równa 60 solidom (szelągom), czyli 720 denarom.

Prusy, mimo formalnego podziału na dwie części: Królewskie i Zakonne (Książęce), pod względem obrotu pieniężnego, stanowiły jednolitą prowincję, w której monety obu stron, funkcjonowały obok siebie.

Wcześniej, przed poddaniem się Prus Polsce w 1454 roku, monetą obiegową była tylko moneta krzyżacka. Jednak po tej dacie zjawiała się najpierw moneta królewska, potem zaś monety trzech wielkich miast pruskich: Gdańska, Torunia i Elbląga.

Gdy wybijanie pieniędzy mających sprawiedliwą wartość i wagę każdy kraj wzbogaca, chcemy więc aby w czterech miastach rzeczonych ziem tj. w Toruniu, Gdańsku, Elblągu i Królewcu, ale tylko do czasu obecnej wojny, dobre i sprawiedliwe z wizerunkiem i napisem Dostoјności naszej, pieniądze były wybijane, nakładem pomienionych panów duchownych i świeckich, rycerstwa miast i ziemian...

Kazimierz IV Jagiellończyk

6 marca 1454 r.

Szelaży Ziem Pruskich z czasów Kazimierza Jagiellończyka...

MONETA CIVITA DANCIK
/ KASIMIRVS DGR POLONIE

MONETA CIVIT ELVI.
/ KASIMIRVS REX POLONIE

MONETA TORVNENSIS
/ KASIMIR DGR POLONIE

MONETA KAZIMIER
Półgrosz
króla Kazimierza

Zygmunt I Stary

Ludwik II Jagiellończyk

Półgrosze bite w Świdnicy przez Ludwika II Jagiellończyka do 1517 roku przypominały półgrosze koronne jego wuja Zygmunta Starego, ale nie miały wymaganej wagi ani próby – w Polsce z grzywny srebra bito 256 półgroszy, w Świdnicy aż 340.

Psucie pieniądza ma nie tylko podstawy ekonomiczne

Funkcje społeczne pieniądza:

- **behawioralna** (zachowawcza) – czyli gromadzenie, posiadanie, m.in. prowadzi do chciwości, skąpstwa, itp.
- **motywacyjna** – sprawia, że ludzie podejmują wszelkie działania w celu jego pozyskania, w tym i nieuczciwego np. w drodze fałszowania monet
- **dezintegracyjna** – dążenie do wzbogacenia się, zdobycia pieniędzy za wszelką cenę, determinujące rozwój przestępczości

Naprawa monety

Naszemu słudze sprawiedliwości, mistrzowi małodobremu Janowi, jako jest postanowione wypłacono za egzekucję złotych dwadzieścia oraz za mąk zadanie, dodatkowe groszy sześć...

NICOLAUS COPERNICUS – CURICULUM VITAE

ur.: 19 lutego A.D.1473, Toruń

zm.: 21 maja A.D.1543, Frombork*(i tam pochowany)*

ojciec: *Mikołaj* matka: *Barbara (de domo Watzenrode)*

zam.: *Warmia, Frombork, kantonia św. Stanisława*

wykształcenie:

A.D. 1503 – doktor prawa kanonicznego (prawnik) – uniwersytet w Ferrarze

A.D. 1503 – ukończone studia medyczne na uniwersytecie w Padwie

A.D. 1491-1495 – studia na Wydziale Sztuk Wyzwolonych Akademii krakowskiej

zawód: *duchowny (ksiądz ?)*

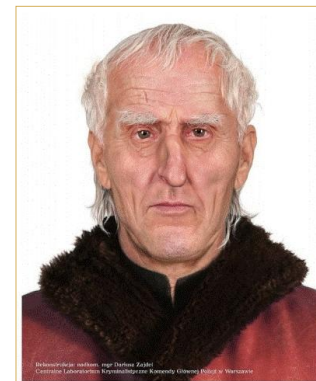
zawód wykonywany: *urzędnik–administrator, lekarz,*

zatrudniony: *Czcigodna Warmińska Kapituła Katedralna, Frombork*

stanowisko: *kanonik (od A.D. 1497)*

najważniejsze prace: *Listy Teofilakta Symokatty (tłum., Kraków, 1509), mapa Warmii i Prus Królewskich (Poznań, 1512), tablica astronomiczna (Olsztyn, 1516), De monete cudende ratio (Malbork, 1528), Panis coquendi ratio (Olsztyn, 1531), De revolutionibus orbium coelestium libri sex (Norymberga, 1543)*

hobby: *astronomia* („Jeżeli godność nauk mamy oceniać według ich przedmiotu, to bez porównania najprzedniejszą z nich będzie ta, którą nazywają astronomią”)

Nicolaus Copernicus

Ekonomista trochę z pochodzenia i trochę z przypadku...

Ekonomista trochę z pochodzenia i trochę z przypadku...

- *Nazwisko rodowe wywodzone jest od niem. słowa 'Kopper' – 'miedź', bo członkowie rodu Koppersmed/Koppernick (Miedziarzy) zajmowali się wydobywaniem i handlem miedzią.*
- *Zamożnym kupcem toruńskim był Mikołaj Kopernik senior, jak i jego teść – Łukasz Watzenrode starszy.*
- *Z kwestiami monetarnymi stykał się podczas obrad stanów pruskich, w których brał udział jako sekretarz wuja – biskupa Łukasza Watzenrode.*
- *Od 1510 roku pełniąc różne funkcje urzędnicze, praktycznie codziennie miał do czynienia z obrotem pieniężnym i związanymi z nimi problemami.*
- *Powszechne w jego czasach 'podlenie monety' powodowało inflację, którą odczuwał zarówno w kasie komornictwa, jak i we własnej sakiewce.*

Ekonomista trochę z pochodzenia i trochę z przypadku...

Fabian Luzjański
(1470 – 1523)

*W 1517 roku kanonik Mikołaj był już znany i szanowany za naukową dociekliwość, lekarskie porady, znajomość prawa oraz doświadczenie w sprawach gospodarczych stąd skierowana do niego prośba biskupa **Fabiana Luzjańskiego** o przygotowanie teoretycznego uzasadnienia potrzeby reformy monety w prowincji, które miło być pomocą w dyskusjach na zjazdach stanów pruskich dotyczących możliwości wybijania nowej monety Prus Królewskich i nieprzyjmowania „spodłonej” monety krzyżackiej...*

1517
(Olsztyn)

– ROZMYŚLANIA (*Meditata*)

1519
(?)

– TRAKTATO MONETACH (*Tractatus de monetis*)

1522
(Grudziądz)

– O SZACUNKU MONETY (*De estimatione monete
lub Modus cudendi monetam*)

1526
(Gdańsk)

– Odpowiedź na pismo J. Deciusa ... (*Epistola
ad Ludovicum Decium, civem Cracoviensem
de monete restitutione per Consiliarios Prussie*)

1528
(Lidzbark?)

– O SPOSOBIE BICIA MONETY
(*De monete cudende ratio*)

1528
(Frombork)

– Do Feliksa Reicha o monecie (*Felici Reich de moneta*)

Choć niezliczone są klęski, wskutek których królestwa, księstwa i Rzeczypospolite upadać zwykły, to jednak według mego mniemania, cztery są najsilniejsze: niezgoda, śmiertelność, niepłodność ziemi i **spodlenie monety**. Pierwsze trzy są tak oczywiste, iż nikt im nie przeczy, jednak czwarta, dotycząca monety, uznawaną jest tylko przez nielicznych, i to głębiej zastanawiających się wskutek tego, że **oddziaływa na upadek państwa nie od razu i gwałtownie, lecz powoli i skrycie**. (...)

Niezbędnym jest, aby to, co powinno być miarą [moneta], zachowało zawsze stałą i niezmienną wielkość...

Mikołaj Kopernik
„O sposobie bicia monety” (1528)

...To, co o naprawie monety powiedziano, niechaj wystarczy, aby przynajmniej zrozumieć, w jaki sposób powaga monety upadła i jak zło naprawić, co, mam nadzieję, z powyższego jest jasne. Dlatego:

- 1) Bez poważnej narady i jednomyślnej uchwały nie powinno się zmieniać monety;*
- 2) Należy – o ile możliwości – zainstalować jedną tylko mennicę;*
- 3) Przy wprowadzeniu nowej monety trzeba koniecznie wycofać dawną;*
- 4) Dla nowych monet należy ustanowić stopę menniczą jednolitą i w przyszłości nie zmienianą;*
- 5) Konieczne będzie wystrzegać się nadmiernej liczby monet w obiegu;*
- 6) Należy wybijać i puszczać w kurs równocześnie wszystkie gatunki monety;*
- 7) Osobna komisja winna określić dokładnie stopę i zawartość kruszcu w każdym gatunku monety;*
- 8) Należy zawczasu obmyśleć przerachowanie długoterminowych zobowiązań i przeprowadzić bez krzywdy zainteresowanych.*

W latach 1526–1528 dwie reformy dokonane przez króla Zygmunta Starego ustanowiły w całej Rzeczypospolitej system złotowy. Król zdecydował, że złoty będzie srebrny i ma odpowiadać 30 groszom, tak żeby ze stopu 15 łutów czystego srebra i 24 łutów) miedzi wychodziło takich „złotych” – 8.*

- 1 złoty**
- = 5 szóstaków**
- = 10 trojaków**
- = 30 groszy**
- = 90 szelągów**
- = 180 ternarów**
- = 450 denarów**

*) łut to 1/32 funta, a funt krakowski miał 398 g.

Mikołaj Kopernik zasługuje na osobny postument w polskim banku centralnym – jako patron emisji mocnego polskiego pieniądza.

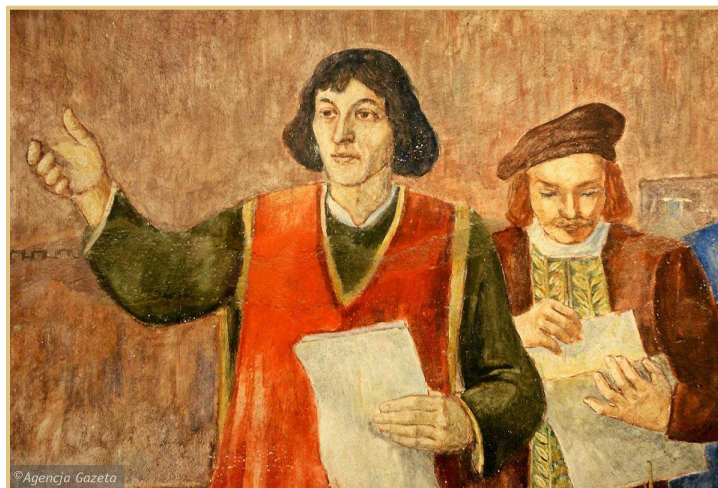
Ale Kopernik powinien stać na tym postumencie z Zygmuntem Starym pospołu. Reformę podjął bowiem jeden z najmądrzejszych królów polskich, w którym przez lata widziano naiwnego safandulę.

*Stefan Bratkowski
„Niecو inna historia cywilizacji” (2010)*

Prawo Kopernika

Jeżeli w obiegu rynkowym znajdują się monety jednoimienne – lepsze i gorsze (zawierające większą lub mniejszą ilość kruszcu), to w takiej sytuacji monety gorsze zaczną wypierać z obiegu monety lepsze i po jakimś czasie, pozostaną w nim w zasadzie jedynie te gorsze.

©Agencja Gazeta

ROZMYŚLANIA O REFORMIE MONETARNEJ PRUS KRÓLEWSKICH

Tak więc wprowadzana do obiegu [moneta], zawsze gorsza od poprzedniej, niszczyła oszacowanie wcześniejszej i ją usuwała (...) [Za tem] cierpi pruską moneta, a przez nią cała ojczyzna. (...) Tylko złotnicy, znajdujący się na wartości szlachtetnych kruszców, korzystają z okazji. Wybierają bowiem z przemieszanych monet te dawne [tj. dobre], a wytopione z nich srebro sprzedają, otrzymując od nieświadomego pospólstwa zawsze więcej srebra w monecie. Skoro zaś znikają już zupełnie owe dawne szelagi, wybierają pozostałe najbliższe im [jakością] niczym pszenicę spośród owsa. Oby zostało to naprawione póki czas, zanim nastąpi większe zniszczenie...

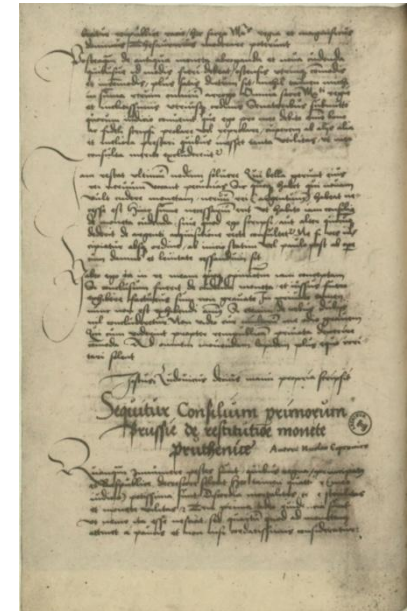
OLSZTYN, 15.08.1517 R.

KOPERNIK MERCHANTYLISTĄ

Jako ekonomista kanonik Mikołaj uznawany był też za prekursora tzw. **ilościowej teorii pieniądza**, gdyż zwrócił uwagę na ilość „spodłonego” pieniądza, jako czynnika wywołującego wzrost cen towarów (inflację).

W „De monete cudende ratio” (1528) Kopernik przedstawił także wiele innych poglądów o wpływie monety na stosunki gospodarcze: handel zagraniczny, inflację, ustalanie cen itp.

W ten sposób stworzył **pierwszą doktrynę merkantylną**, a swoimi badaniami zjawisk ekonomicznych dał podwaliny dalszego rozwoju myśli i teorii ekonomicznych, które skryształizowały się dopiero w drugiej połowie XVIII w.

– Dziękujemy za uwagę –